

Izvorni naučni rad

Primljeno 7. 10. 2017, prihvaćeno za objavljivanje 16. 10. 2017.

Mr. Emina Babić

Zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona
emina.babic@gmail.com

Prof. dr. sc. Izet Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
izet.pehlic@gmail.com

SOCIJALNO PEDAGOŠKA ANALIZA ODNOSA VRŠNJAČKOG NASILJA SA KVALITETOM PORODIČNOG I ŠKOLSKOG ŽIVOTA SREDNJOŠKOLACA

Sažetak

Cilj ovog rada bio je uraditi socijalnopedagošku analizu vršnjačkog nasilja, kvaliteta porodičnog i školskog života srednjoškolaca, te ispitati odnos vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života srednjoškolaca.

U istraživanju su korišteni metod teorijske analize i deskriptivno-analitički Survey metod, te skaliranje i tehnika anketiranja. Od istraživačkih instrumenata korišteni su: Upitnik vršnjačkog nasilja, Skala percepcije porodičnih odnosa i Upitnik kvaliteta školskog života. Istraživački uzorak činilo je 300 učenika I, II i III razreda srednjih škola.

Rezultati istraživanja su pokazali da postoji statistički značajna povezanost vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života: srednjoškolci koji pokazuju viši stepen vršnjačkog nasilja istovremeno pokazuju manje vrijednosti na skalama porodičnog i školskog života. Također, rezultati su pokazali da srednjoškolci koji doživljavaju veći kvalitet porodičnih odnosa i veći kvalitet školskog života u statistički značajno manjoj mjeri su žrtve i počinioci vršnjačkog nasilja.

Izvedeni su zaključci o potrebi kreiranja programa edukacije roditelja za kvalitetno roditeljstvo, potrebi hitne sociopedagoške intervencije u školi u funkciji pomoći nasilnicima i žrtvama vršnjačkog nasilja, potrebi uključivanja socijalnih pedagoga u odgojno-obrazovni rad škole u ulozi stručnih saradnika, te potrebi uvođenja jedinstvenog modela prevencije vršnjačkog nasilja koji bi

bio obavezujući za osnovne i srednje škole na području Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: vršnjačko nasilje, kvalitet života, emocionalnost, kontrola, zadovoljstvo školom

Uvod

Nasilje među vršnjacima često je zastupljena tema istraživanja, stručnih skupova, televizijskih emisija, novinskih članaka, pa i svakidašnjeg razgovora onih koji rade s djecom i mladima.

Nasilje među djecom pojava je kada jedno ili više djece uzastopno i namjerno uznemiruje, napada ili ozljeđuje drugo dijete koje se ne može odbraniti. Iako je nasilje među djecom vrlo stara pojava, problem “nasilnik – žrtva” sistemski se promatra tek od ranih sedamdesetih godina, i to uglavnom u Skandinaviji. U tim zemljama, riječ koja se koristi za nasilništvo je *mobbing* (prema izvornoj engleskoj osnovi, riječ “mob” obično podrazumijeva veću i anonimnu skupinu ljudi uključenu u zlostavljanje). Paralelno se javlja i riječ *bullying* (prevedena kod nas kao nasilništvo), koja podrazumijeva situaciju u kojoj jedna osoba zlostavlja drugu, kao i onu u kojoj je skupina odgovorna za zlostavljanje (Knežević i Baradić, 2004).

Iako različiti autori na različite načine određuju pojam nasilja, moguće je u definicijama uočiti i mnoge zajedničke elemente. Naprimjer, da bi došao do potpunije slike o osnovnim komponentama problema nasilja, Grin (Greene, 2003; Marković, 2015) pošao je od analize definicija različitih autora i utvrdio da se kao osnovne odlike nasilja mogu izdvojiti četiri ključne komponente. Prvo, nasilje je vrsta agresivnog ponašanja u kojoj nasilnik nastoji da povrijedi, uznemiri ili izazove strah kod žrtve. Drugo, nasilje uvijek uključuje opaženu ili stvarnu razliku u moći između nasilnika i žrtve. Treće, nasilničko ponašanje se općenito prepoznaje kao forma proaktivne agresije, čije ispoljavanje nije ničim izazvano. Četvrto, nasilničko ponašanje podrazumijeva ponavljanje takvog ponašanja.

Pirs (Pearce, 2002:74; Marković, 2015), kao tri elementa koja su uvijek prisutna u definicijama nasilja brojnih autora koje je analizirao, navodi da je nasilje namjerno korištenje agresije, neravnotežan odnos snaga između nasilnika i žrtve, i izazivanje fizičkog bola i/ili emocionalne uznemirenosti. Dakle, on

ponavljanje ne izdvaja kao bitnu komponentu definicija nasilja. Također, ni autorica Fild (Field, 2007:16; Marković, 2015) ponavljanje, kao ni namjeru nasilnika, ne smatra suštinskom odlikom nasilja. Ona kao važne komponente izdvaja: nasilje uključuje psihološko, emocionalno, socijalno ili fizičko zlostavljanje; ključna karakteristika je percepcija: žrtva se osjeća nemoćnom; ključno pitanje je obim štete nanesene žrtvi; nasilnik može, ili ne mora, imati namjeru da povrijedi.

Robinson i Meins (Robinson & Maines, 2008; Marković, 2015), pored ostalih komponenata, ističu i grupni karakter nasilja kao njegovu važnu odliku. Prema njima, nasilje predstavlja socijalno ponašanje koje često uključuje grupe, odvija se više puta tokom određenog vremenskog perioda, podrazumijeva neravnotežu moći, zadovoljava potrebe onih koji imaju moć, nanosi štetu onima koji su nemoćni da ga zaustave, i može se javiti u više oblika: verbalnom, fizičkom, psihološkom i socijalnom (Marković, 2015).

Sve navedeno je kontekst za socijalnopedagošku analizu odnosa vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života srednjoškolaca, naročito stoga što vršnjačko nasilje ostavlja trajne posljedice na osobnosti i žrtava i počinitelja nasilja.

Vršnjačko nasilje može imati brojne negativne psihosocijalne posljedice i posljedice za psihičko zdravlje, kako žrtava tako i počinitelja nasilja (Rajhvajn-Bulat, Ajduković 2012). U literaturi možemo naći nekonzistentne podatke o simptomima povezanim s uključenošću u vršnjačko nasilje (je li dijete/mlada osoba žrtva ili nasilnik), odnosno, nalazimo li kod obje uloge, ili samo kod jedne, internalizirane, odnosno eksternalizirane probleme. Načelno, možemo reći kako se najčešće nalaze podaci o tome da djeca/mladi izloženi vršnjačkom nasilju imaju više internaliziranih problema, a djeca/mladi skloni nasilju nad drugom djecom više eksternaliziranih problema (Rajhvajn-Bulat i Ajduković, 2012).

U literaturi postoje sasvim jasni pokazatelji da djeca koja su žrtve nasilja imaju širok spektar zdravstvenih, naročito psihosomatskih poteškoća, kao što su problemi sa spavanjem, osjećaj napetosti, umor i vrtoglavica. Također, oni su - više od nasilnika i onih neuključenih u vršnjačko nasilje - skloni depresivnosti i anksioznosti (Menesini i sar., 2009). Nasilnici, s druge strane, češće pokazuju spomenute eksternalizirane simptome, kao što su problemi s ponašanjem, agresivnost, poremećaj pažnje i hiperaktivnost.

Kod psihosocijalnih problema, za žrtve se pokazalo da imaju poteškoće u socijalnim odnosima, kao što su: povučenost (Menesini i sar., 2009), socijalna anksioznost, te strah od negativnog vrednovanja i izbjegavanje socijalnih situacija. Žrtve su tiša, opreznija, nesigurnija i osjetljivija djeca, koja imaju slabe komunikacijske vještine i vještine rješavanja problema (Glew, Rivara & Feudtner, 2000; prema Mensini i sar., 2009).

Više autora navodi kako su, otprilike, dvije trećine žrtava pasivne i submisivne, dok jedna trećina ima agresivne ispade prema drugima, skloni su negativnom ili hostilnom ponašanju. Također, neka istraživanja su i kod počinitelja vršnjačkog nasilja upozorila na internalizirane probleme, poput spavanja, napetosti (Gini, 2008; prema Rajhvajn-Bulat i Ajduković 2012) i anksioznosti, depresivnosti, psihosomatskih poremećaja, te poremećaja hranjenja, i to je često kod njih zastupljeno u istoj mjeri kao i kod žrtava, a značajno više nego kod neuključenih u nasilje.

Međutim, značajan broj istraživanja (Smokowski & Holland-Kopasz, 2005; prema Rajhvajn-Bulat i Ajduković 2012) dosljedno pokazuje kako su žrtve vršnjačkog nasilja koje su ujedno i nasilne prema svojim vršnjacima (tzv. nasilnici-žrtve) najugroženija skupina, koja ima najveći rizik za razvoj različitih psihosocijalnih i zdravstvenih problema, kao što su: socijalna izolacija, depresivnost, anksioznost, psihosomatski simptomi te poremećaji hranjenja. Također, takvi su učenici često hiperaktivni i imaju poteškoća u koncentraciji (Smokowski & Holland-Kopasz, 2005; prema Rajhvajn-Bulat i Ajduković 2012). Alikasifoglu i saradnici (2007; prema Rajhvajn-Bulat i Ajduković, 2012) zaključuju kako nasilnici-žrtve imaju najviše poteškoća u prilagodbi, i to u svim pokazateljima mentalnog zdravlja.

Metod

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove srednjoškolaca o vršnjačkom nasilju i kvalitetu porodičnog i školskog života, te ustanoviti postoji li statistički značajna povezanost vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života srednjoškolaca.

Od metoda istraživanja korišteni su metod teorijske analize i deskriptivno-analički Survey metod. Za prikupljanje podataka korišteni su skaliranje i tehnika anketiranja u terenskom istraživanju.

Od istraživačkih instrumenata, korišteni su: Upitnik vršnjačkog nasilja (Rimac i sar., 2012), Skala percepcije porodičnih odnosa (Macuka, 2004) i Upitnik kvaliteta školskog života (Ainley i Bourke, 1992; prema Leonard, 2002). Skala percepcije porodičnih odnosa (Macuka, 2004) mjeri emocionalnost i kontrolu (posebno za majku i oca).

Provjerena je pouzdanost istraživačkih instrumenata, te Cronbach alpha za Upitnik vršnjačkog nasilja iznosi $\alpha = ,945$, za Skalu percepcije porodičnih odnosa iznosi (za skalu percepcije majke iznosi: emocionalnost $\alpha = 0,79$, kontrola $\alpha = 0,74$, i za skalu percepcije oca: emocionalnost $\alpha = 0,95$, kontrola $\alpha = 0,83$), te za Upitnik kvaliteta školskog života iznosi $\alpha = ,903$. Koeficijent unutarnje konzistencije (Cronbach α) upućuje na zadovoljavajuću pouzdanost skala i upitnika.

Istraživački uzorak činilo je 300 učenika I, II i III razreda srednjih škola: Ekonomska škola Zenica, Srednja tehnička škola “Kemal Kapetanović” Kakanj, Prva gimnazija Zenica, Medicinska škola Zenica i Stručna zanatska škola “Mladost” Zenica. Obrada prikupljenih podataka izvršena je u statističkom paketu SPSS.

Rezultati i diskusija

Prije predstavljanja istraživačkih rezultata o odnosu vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života srednjoškolaca, utvrđeni su osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike. U tabelarnom prikazu koji slijedi predstavljene su ostvarene prosječne vrijednosti na korištenim skalama.

Tabela 1. *Rezultati deskriptivne statistike*

Varijable	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Stepen vršnjačkog nasilja	300	,00	180,00	22,5067	29,32775
Kvalitet porodičnih odnosa	300	9,00	62,00	43,1267	8,43531
Kvalitet školskog života	300	13,00	111,00	73,9067	18,50602
Doživljeno vršnjačko nasilje	300	,00	90,00	12,9500	16,60925
Počinjeno vršnjačko nasilje	300	,00	90,00	9,5567	15,78620

Vršnjačko nasilje kod srednjoškolaca

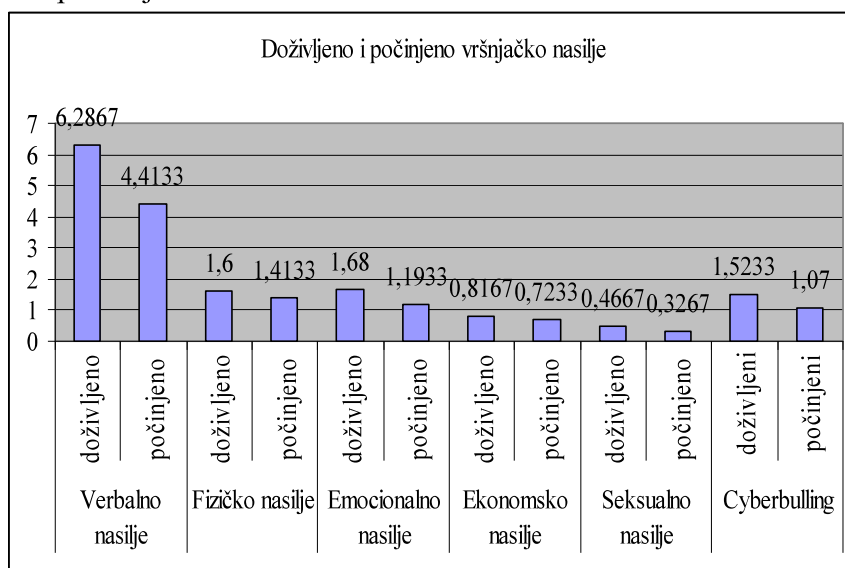
Prema Olweusu (1998), učenici su zlostavljani ili viktimizirani kada su opetovano i trajno izloženi negativnim postupcima od strane jednog ili više učenika, a da bismo neko ponašanje smatrali vršnjačkim nasiljem, mora postojati i

nesrazmjer snaga, tj. da se učenici izloženi negativnim postupcima ne mogu odbraniti i da su u takvom odnosu bespomoćni (Olweus, 1998).

Neki autori (Rigby, 2002; Velki, 2012) vršnjačkim zlostavljanjem smatraju onaj oblik agresivnog ponašanja koji se učestalo ponavlja i u kojem postoji nesrazmjer moći između nasilnika i žrtve. Takvo ponašanje može trajati godinama a da okruženje ništa ne primijeti i ne reagira (Rigby, 2002; Nikčević-Milković i sar., 2012). Rigby (2002), za razliku od Olweusa (1998), smatra kako nije važno da li je zlostavljanje zlonamjerno ili nezlonamjerno, jer je žrtva u oba slučaja povrijeđena i osjeća bol.

Bitno je imati na umu da prekidanje kruga nasilja uključuje mnogo više od identifikacije i zaustavljanja nasilnika (Coloroso, 2004). U tom kontekstu, značajno je ispitati pozadinu – zašto je dijete postalo nasilnik ili žrtva, ali i koju ulogu u tom procesu imaju posmatrači. Konačno, imajući na umu da je nasilje naučeno, a ne urođeno, ponašanje, važna je spoznaja kako se to ponašanje može preispitati i promijeniti.

Doživljeno i počinjeno vršnjačko nasilje kod srednjoškolaca istraživali smo uz pomoć Upitnika vršnjačkog nasilja (Rimac i saradnici, 2012), koji se sastoji od 18 tvrdnji, a koje se odnose na verbalno nasilje, fizičko nasilje, emocionalno nasilje, ekonomsko nasilje, seksualno nasilje i cyberbulling. Slijedi analiza i interpretacija istraživačkih rezultata.

Grafikon 1. Vršnjačko nasilje kod srednjoškolaca

Verbalno nasilje je najčešći oblik nasilja i koriste ga i dječaci i djevojčice. Prema Colorosu (2004), verbalno nasilje može poprimiti oblik vrijeđanja, omalovažavanja, okrutne kritike, sramoćenja, nadijevanja imena, rasističkih aluzija, ili seksualno sugestivnih i zlostavljajućih dobacivanja. Rezultati našeg istraživanja su pokazali kako je izraženije doživljeno od počinjenog verbalnog nasilja. Rezultati ranijih istraživanja (Marušić i Pavin Ivanec, 2008; Puzić i sar., 2011; Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012) potvrđuju kako učenici kao najučestalije vrste nasilja navode ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, vrijeđanje i ismijavanje, odnosno oblike verbalnog nasilja.

Fizičko nasilje odnosi se na šamaranje, udaranje, davljenje, bockanje, udarce nogom, šakom, ugrize, grebanje, bolno zakretanje ruku, pljuvanje, oštećivanje ili uništavanje odjeće ili imovine žrtve. Tipična žrtva je obično tjelesno slabije građe, povučena, nesigurna u sebe i osamljena, dok je tipični nasilnik jače tjelesne građe i agresivnog ponašanja (Vejnović, 2013:71-72). Rezultati istraživanja su pokazali kako je izraženije doživljeno od počinjenog fizičkog nasilja.

Emocionalno nasilje definira se kao negativni odnos u kojem se verbalno ili neverbalno nanosi određeni oblik psihičke boli (Zloković, 2009). Ono uključuje zabrane, prijetnje, uvrede i slične postupke koji nepovoljno djeluju na ličnost i psihičko zdravlje (Ajduković i sar., 2000). Rezultati istraživanja pokazali su kako je doživljeno izraženije od počinjenog emocionalnog nasilja. Istraživački rezultati ne iznenaduju, jer smo vrlo često svjedoci različitih radio i TV priloga, te različitih izvještaja printanih i elektronskih medija koji svjedoče i o emocionalnom zlostavljanju među srednjoškolcima.

Ekonomsko nasilje odnosi se na uzimanje finansijskih prihoda te općenito onemogućavanje osobi da koristi finansije (Ajduković i sar., 2000). Ekonomsko nasilje, također, podrazumijeva krađu i iznuđivanje novca među učenicima u školi (Bilić, 2003). Rezultati istraživanja pokazali su kako je u manjoj mjeri prisutno u školama. Rezultati našeg istraživanja na tragu su ranijih istraživanja, čak svjedoče manju zastupljenost ekonomskog nasilja kod srednjoškolaca nego u ranijim istraživanjima (Grbić-Pavlović i Pavlović, 2013).

Seksualno nasilje podrazumijeva svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i

sramote djetetu ili mladima (Vejnović, 2013:77). Ono podrazumijeva neželjeni fizički kontakt, spolno uznemiravanje i dobacivanje, uvredljive komentare (Bilić, 2003). Rezultati istraživanja su pokazali kako je, iako u manjoj mjeri, seksualno nasilje prisutno kod srednjoškolaca u našim školama. Vrlo je značajno tretirati problem i najmanjeg prisustva seksualnog nasilja u školama zbog njegovog izuzetno štetnog djelovanja na osobnost djeteta. Naime, dijete nad kojim je počinjeno seksualno nasilje imaće probleme koji neće nestati samim procesom odrastanja. Dakle, ako mu nije pružena odgovarajuća pomoć i podrška, ono će kao odrasla osoba u sebi nositi osjećaj krivnje, srama, te će imati nisko samopoštovanje (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003).

Vršnjačko nasilje putem interneta uključuje podsticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima te širenje nasilnih i uvredljivih komentara. Može uključivati slanje okrutnih, zlobnih, katkad i prijetećih poruka, kao i kreiranje internetskih stranica koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka (Vejnović, 2013:74). Rezultati našeg istraživanja pokazali su da je, kao i kod ranijih rezultata, prisutnije doživljeno od počinjenog elektroničkog cyberbulling nasilja. Rezultati istraživanja su u skladu sa ranijim znanstvenoistraživačkim spoznajama. Naime, Willard smatra da o elektroničkom nasilju, cyberbullingu, možemo govoriti ukoliko je prisutno „slanje ili objavljivanje povređujućih tekstova ili slika posredstvom Interneta ili drugih digitalnih komunikacijskih sredstava“ (Willard, 2004; prema Ciboci, Kanižaj i Lambaš 2011). Belsey (u Bilić i sar., 2012) u elektroničko nasilje svrstava „svaku zlonamjernu i ponavljanu uporabu informacijskih i komunikacijskih tehnologija kako bi se nekome nanijela šteta. Ono može uključivati poticanje grupne mržnje, nasilne napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima, širenje nasilnih i uvredljivih komentara.“ (Bilić i sar., 2012) Ovdje se može primijetiti da Willard, za razliku od Besleya, ne naglašava „ponavljajući moment“, odnosno, elektroničko nasilje prvi autor smatra nečim što se može dogoditi jednom, a drugi ono što se ponavlja (Zenzerović Šloser i Jurman, 2014: 17).

Kvalitet porodičnog života srednjoškolaca

Kvalitet porodičnog života u značajnoj mjeri određuje obrasce ponašanja srednjoškolaca, odnosno mladih u adolescentnom dobu. To je pokazatelj po kojem kvalitet porodičnog života može utjecati na razvoj antisocijalnog ponašanja srednjoškolaca, kako prisustvom faktora koji promoviraju antisocijalno ponašanje tako i odsustvom faktora koji promoviraju prosocijalno ponašanje (Hrnčić, 2009: 78-79). Naime, kvalitetan porodičan život srednjoškolaca uključuje adekvatnu emocionalnu i svaku drugu vezanost adolescenta sa roditeljima uz podsticanje prosocijalnih i suzbijanje antisocijalnih obrazaca ponašanja.

Kvalitetan porodičan život srednjoškolaca moguć je u okviru porodice koja kod njega razvija, umjesto sebičnih, prosocijalne obrasce ponašanja koji će zadovoljiti njegove lične i socijalne potrebe. Tako porodica omogućava adekvatnu individuaciju adolescenta, u kojoj njegove lične potrebe nisu u koliziji sa njegovim uključivanjem u društvo.

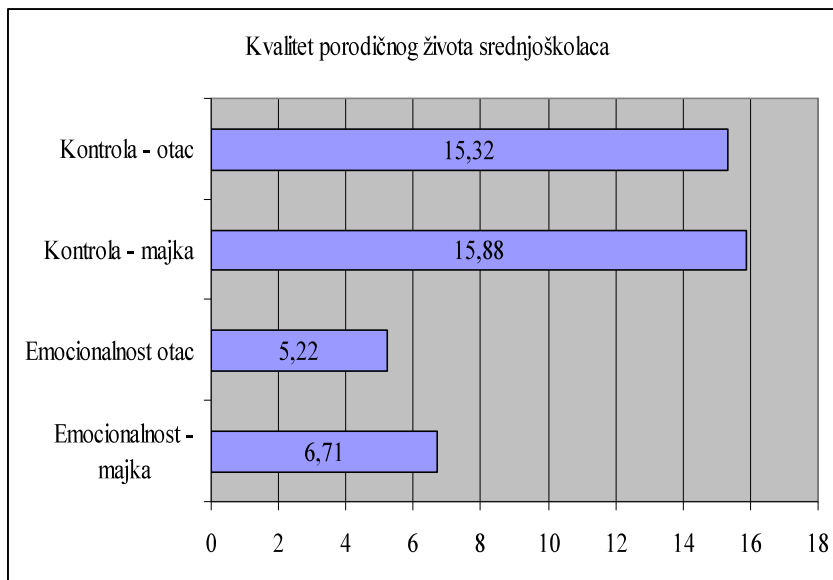
Ukoliko se u porodici promoviraju antisocijalni obrasci ponašanja i nedovoljno stimulira prosocijalno ponašanje, to ne pomaže adekvatnoj diferencijaciji mlade osobe u odnosu na neposredno socijalno okruženje, tako da su lične potrebe mladih osoba iz ovakvih porodica u koliziji sa njihovim socijalnim potrebama, a kao rezultat javlja se smanjena adekvatna individuacija (Haley, 1980).

Kvalitet porodičnog života srednjoškolaca istraživali smo uz pomoć Skale percepcije porodičnih odnosa (Macuka, 2004), koja se sastoji od 25 tvrdnji, a koje se odnose na emocionalnost majke i oca te kontrolu majke i oca.

Emocionalnost roditelja u velikoj mjeri utječe na adolescente u procesu njihovog emocionalnog prilagođavanja. Tako, dobri roditelji kreiraju dobru emocionalnu stabilnost i visoko samopouzdanje kod adolescenata, dok odsustvo prijatne atmosfere u porodici utječe na loše emocionalno prilagođavanje i emocionalnu nestabilnost adolescenta. Interesantno, istraživanja pokazuju kako su osobine oca važnije za razvoj ličnosti adolescenta nego osobine majke (Krstić, 2009: 94-95).

Veliki značaj emocionalne vezanosti roditelja i djece sa preventivnog aspekta potvrđuju brojne studije o istraživanju afektivnog vezivanja u djetinjstvu, a istraživanje Lyons-Ruth (1996: 64-73) pokazuje da u niskorizičnim kontekstima niska

afektivna vezanost nije prediktivna za kasniju adaptaciju djeteta, ali da u visokorizičnim kontekstima (nepovoljne socijalne okolnosti) niska afektivna vezanost postaje prediktivna i za internalizirane probleme i za kasniju agresivnost djece.

Grafikon 2. *Kvalitet porodičnog života kod srednjoškolaca*

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da srednjoškolci imaju, ali ne u dovoljnoj mjeri, izražen kvalitet emocionalnosti majke i oca.

Da bi se dijete adekvatno diferenciralo, odnosno steklo relativnu nezavisnost od neposredne okoline u zadovoljavanju svojih potreba, potrebne su stabilne i generalne pozitivne reprezentacije afektivnih odnosa roditelja i djece. Tako, adekvatna diferenciranost sa preventijskog aspekta zahtijeva da dijete bude voljeno i prihvaćeno u njegovim raznovrsnim potrebama i da bude u njima artikulirano, pri čemu topli roditelji daju djetetu osnovno povjerenje u stabilnu pripadnost neposrednoj socijalnoj grupi i u afektivnu povezanost sa drugim ljudima, omogućujući tako djetetu da razvije pozitivne unutrašnje reprezentacije afektivnih odnosa sebe i svijeta (Hrnčić, 2011: 124-126).

S druge strane, kontrola djetetovog ponašanja od strane roditelja predstavlja osnovni protektivni faktor delinkventnog ponašanja adolescenata. U tom kontekstu, roditelji treba da pokazuju optimalan, odnosno odgovarajući nivo senzitivnosti i

responsivnosti na razvojne potrebe djece. Također, roditelji treba da vole svoje dijete i ostvare saradnju sa njim, kako bi bili zainteresirani za ulaganje energije u nadgledanje njegovog ponašanja. Takvu saradnju moguće je ostvariti pozitivnom, senzitivnom, responsivnom i otvorenom komunikacijom, kojom se kreira odnos povjerenja između roditelja i djece, što za rezultat ima dobrovoljnu saradnju djece. Naravno, to se postiže i uspješnim discipliniranjem djeteta, kroz efikasnost i konzistentnost u odgojnom djelovanju (Hrnčić, 2003: 43-72).

Prezentirani istraživački rezultati ukazuju na izraženu psihološku kontrolu, odnosno adekvatno roditeljsko nadgledanje ili tzv. superviziju ponašanja djeteta kao jedan od najboljih prediktora delinkvencije. Istraživački rezultati posebno su interesantni uzme li se u obzir činjenica da su roditelji mladih sa antisocijalnim ponašanjem manje upućeni u to šta rade i čime se bave njihova djeca nego roditelji bolje prilagođene djece (Rutter & Giller, 1983). Također, istraživanje Mikulincera (1998: 513-524) pokazalo je da su osobe koje svoje roditelje ocjenjuju kao nesenzitivne i neraspoložive sklone hostilnom stilu atribucije, negativnim očekivanjima od drugih, osjećaju intenzivnog bijesa, te da pokazuju manjak kontrole bijesa. Mladi sa ovakvim karakteristikama mogu biti podložni utjecajima devijantnog okruženja, pa čak i aktivno tražiti devijantno društvo.

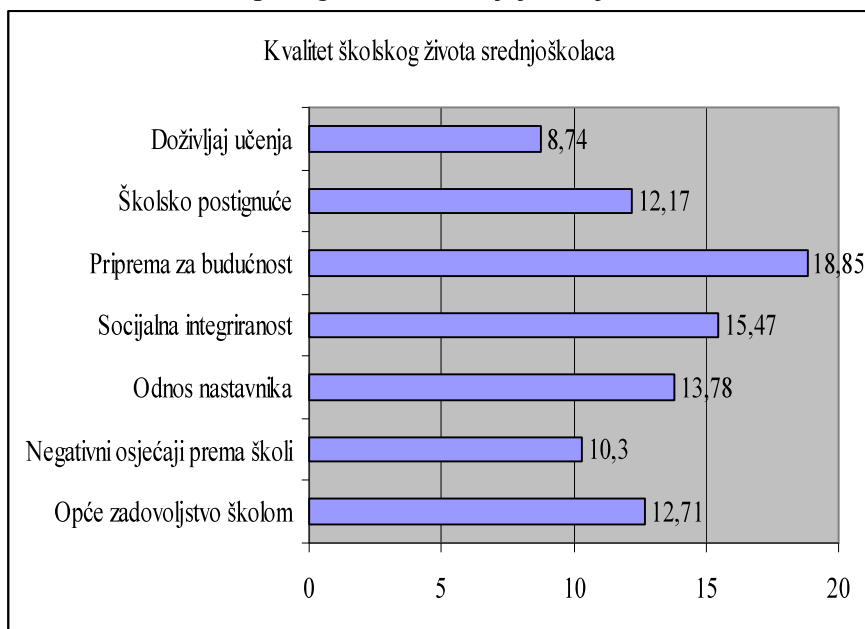
Istraživački rezultati (Burt, 1944; Mannheim, 1948; Glueck & Glueck, 1950; Buljubašić, 2005) posvjedočuju slične istraživačke nalaze. Burt (1925) utvrdio je da je u uzorku maloljetnih delinkvenata bilo oko pet puta više onih sa neadekvatnim odgojem nego u kontrolnoj grupi nedelinkvenata. Pod pojmom manjkavog odgoja, Burt (1925) podrazumijevao je strogi i pretjerano popustljiv odgoj, kao i pomanjkanje odgoja. Glueckovi (1950) u svom istraživanju utvrdili su da postoji značajna razlika između delinkventne i nedelinkventne djece u odnosu na kvalitet odnosa između roditelja i djece.

Također, rezultati istraživanja Georgiou i Stavrinides (2006) potvrđuju da su konflikti s roditeljima i samotkrivanje djece značajni prediktori vršnjačkog nasilja, a za žrtve vršnjačkog nasilja značajan je prediktor konflikt s roditeljima. Rezultati su pokazali kako je majčin nadzor negativno povezan s vršnjačkim nasiljem. Također, nedostatak privrženosti roditeljima i vršnjacima produktivni su za činjenje i doživljavanje vršnjačkog nasilja (Nikiforou, Georgiou i Stavrinides, 2013).

Kvalitet školskog života srednjoškolaca

Kvalitet školskog života definira se kao skup pozitivnih i negativnih iskustava u školi te ostalih osjećaja povezanih sa specifičnim područjima i posljedicama života u školi (Leonard, 2002; Raboteg-Šarić i sar., 2009). Pored toga, Huebner (2004) smatra da se zadovoljstvo životom kod adolescenata može mjeriti sa globalnog aspekta zadovoljstva životom ili obuhvatiti različite domene. Prema njemu, kao najvažniji aspekti zadovoljstva životom kod adolescenata izdvajaju se domeni zadovoljstva: porodicom, prijateljima, školom, sobom i životnim okruženjem.

Kvalitet školskog života kod srednjoškolaca istraživali smo uz pomoć Upitnika kvaliteta školskog života (Ainley i Bourke, 1992; prema Leonard, 2002) koji se sastoji od 40 tvrdnji, a koje se odnose na: opće zadovoljstvo školom, negativne osjećaje prema školi, odnos nastavnika, socijalnu integriranost, pripremu za budućnost, školsko postignuće i doživljaj učenja.

Grafikon 3. Kvalitet školskog života kod srednjoškolaca

Rezultati našeg istraživanja svjedoče izražen kvalitet školskog života kod srednjoškolaca. Značaj zadovoljstva životom kod adolescenata potvrđuju brojne studije koje svjedoče kako individualne razlike u zadovoljstvu životom kod adolescenata mogu predvidjeti važne životne ishode, kao što su: razvoj

internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju (McKnight, Huebner i Suldo, 2002; Park, 2004; Suldo i Huebner, 2004), vršnjačko nasilje (Valois i sar., 2001), usamljenost (Ozben, 2013), samopouzdanje i prihvatanje od strane vršnjaka (Shin i sar., 2011), popularnost i omiljenost (Boehm i Lyubomirsky, 2008), ljubavni i drugi socijalni odnosi (Diener i Seligman, 2002) i slično. Navedeni nalazi korespondiraju i s tvrdnjama Dienera (Diener, 2012) po kojima se zadovoljstvo životom kod adolescenata može posmatrati kao važan psihološki resurs, koji olakšava postizanje adaptivnog razvoja.

Ranija istraživanja (Raboteg-Šarić i sar., 2009) također su došla do zaključka da su učenici uglavnom zadovoljni školom, te uglavnom ne gaje negativne osjećaje prema školi. Također, istraživanja potvrđuju da djevojčice općenito imaju pozitivniji odnos prema školi u odnosu na dječake (Raboteg-Šarić i sar., 2009; Slavnić i Zečević, 2015).

U periodu adolescencije, kada su škola i vršnjaci glavna preokupacija mladih ljudi, bolji školski uspjeh i visok nivo zadovoljstva u ovim oblastima može da se generalizira i na sveukupno zadovoljstvo životom (Slavnić i Zečević, 2015).

Whiteside-Mansell i sar. (2014) navode da privrženost školi predstavlja vezu učenika sa školom, a ta veza uključuje i odnos prema učiteljima i vršnjacima. Učenici koji su razvili privrženost školi osjećaju povezanost s ljudima u školi, pripadnost školi i sretni su što su u njoj (Libbey, 2004; prema Whiteside-Mansell i sar., 2014). Privrženost uključuje, primjerice, osjećaj pripadnosti, osjećaj ponosa školom, osjećaj ugode za vrijeme boravka u školi i druženja s ostalim učenicima.

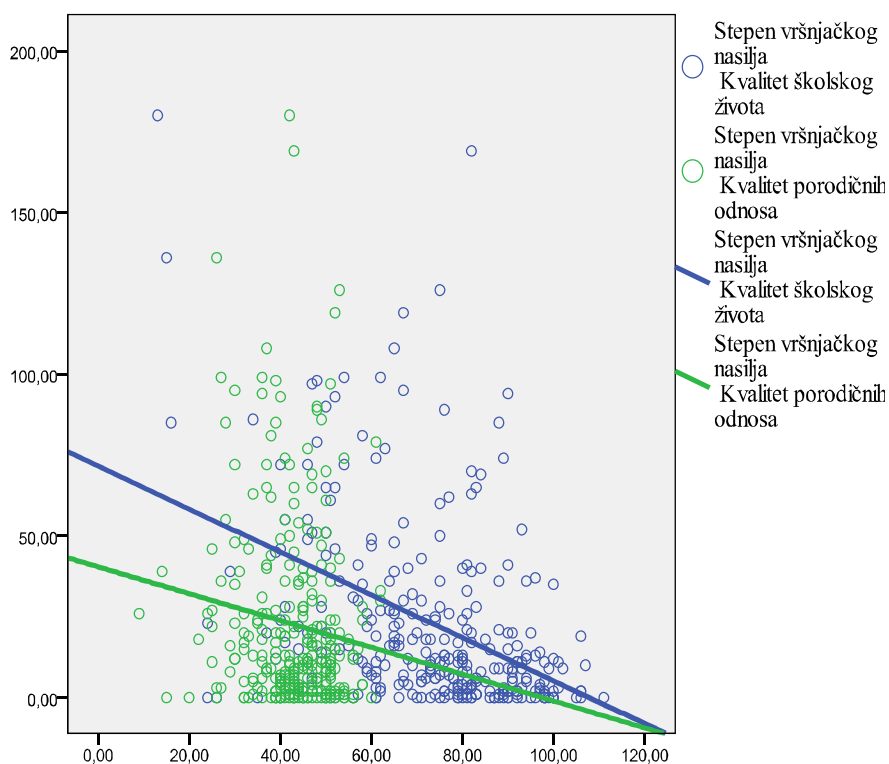
I naše istraživačke rezultate tumačimo u navedenom kontekstu, te da je privrženost školi proistekla iz osjećaja povezanosti s ljudima u školi, te osjećaja pripadnosti, ponosa školom, ugode za vrijeme boravka u školi i druženja s vršnjacima.

Povezanost vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života srednjoškolaca

U teorijskoj elaboraciji izabranog istraživačkog problema kako su porodični odgojni stilovi rizični u razvoju nasilničkog ponašanja: permissivni stil (nepostavljanje granica dječijoj agresivnosti), te autoritaran stil u kojem dominira tjelesno kažnjavanje i emocionalno nasilje prema djetetu, te nedostatak

ljubavi i pažnje, a previše “slobode”, u djetinjstvu mogu doprinijeti razvoju agresivnog obrasca reakcija (Olweus, 1998: 48). Isto tako, dijete koje je okruženo atmosferom grubosti i surovosti koju doživljava od strane roditelja i odraslih i samo postaje grubo, neosjetljivo, *gluho* i *slijepo* prema patnjama i radostima drugih ljudi (Matić, 1957).

S druge strane, rezultati ranijih istraživanja (Benbenishty & Avi Astor, 2005; prema Marković, 2015) identificiraju i školske faktore rizika u razvoju nasilničkog ponašanja: nedovoljnu svijest o problemu nasilja, neadekvatnu reakciju na nasilje, negativnu školsku klimu, vršnjačke norme koje odobravaju nasilje, veličinu škole i školskih odjeljenja, lokaciju škole i pojedina mjesta u školi (Benbenishty & Avi Astor, 2005; prema Marković, 2015:61).

Scater dijagram 1. *Odnos vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života srednjoškolaca*

Na osnovu ovih znanstvenoistraživačkih spoznaja nastala je potreba da se u okviru našeg istraživačkog dizajna ispita povezanost vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog

života srednjoškolaca. Slijedi predstavljanje, analiza i interpretacija istraživačkih rezultata.

Iz skater-dijagrama 1 vidljivo je kako porast na skali vršnjačkog nasilja prati pad na skalama kvaliteta porodičnog života i kvaliteta školskog života, odnosno, porast na skalama kvaliteta porodičnog života i kvaliteta školskog života prati pad na skali vršnjačkog nasilja. Da bismo ustanovili da li je ova povezanost statistički značajna, uradili smo Anovu.

Rezultati Anove pokazali su da postoji statistički značajna povezanost vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života: srednjoškolci koji pokazuju viši stepen vršnjačkog nasilja istovremeno pokazuju manje vrijednosti na skalama porodičnog i školskog života.

Tabela 2. *Anova o odnosu vršnjačkog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života srednjoškolaca*

Stepen vršnjačkog nasilja		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Kvalitet porodičnih odnosa	Between Groups	7257,270	78	93,042	1,467	,016
	Within Groups	14017,916	221	63,429		
	Total	21275,187	299			
Kvalitet školskog života	Between Groups	44523,567	78	570,815	2,180	,000
	Within Groups	57875,820	221	261,882		
	Total	102399,387	299			

Dakle, adolescenti koji žive u kvalitetnijim porodičnim odnosima i čiji je kvalitet školskog života bolji, istovremeno u statistički značajno manjoj mjeri ispoljavaju vršnjačko nasilje.

Tabela 3. *Korelacijska matrica odnosa doživljenog i počinjenog nasilja sa kvalitetom porodičnog i školskog života*

		Počinjeno vršnjačko nasilje	Kvalitet porodičnih odnosa	Kvalitet školskog života
Doživljeno vršnjačko nasilje	P. C. Sig.	,639** ,000	-,117* ,043	-,367** ,000
Počinjeno vršnjačko nasilje	P. C. Sig.	1	-,099 ,087	-,391** ,000
Kvalitet porodičnih odnosa	P. C. Sig.		1	,223** ,000

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Interesiralo nas je da li su doživljeno i počinjeno vršnjačko nasilje povezani sa kvalitetom porodičnog i školskog života. S tim ciljem, uradili smo korelacijsku analizu (Tabela 3), da ustanovimo da li su doživljeno i počinjeno vršnjačko nasilje povezani sa kvalitetom porodičnog i školskog života.

Srednjoškolci koji pokazuju više vrijednosti na skali doživljenog vršnjačkog nasilja statistički značajno, na nivou značajnosti 0,01, istovremeno doživljavaju lošiji kvalitet porodičnih odnosa i lošiji kvalitet školskog života. I obrnuto - srednjoškolci koji doživljavaju bolji kvalitet porodičnih odnosa i bolji kvalitet školskog života, u statistički značajno manjoj mjeri su žrtve vršnjačkog nasilja.

S druge strane, srednjoškolci koji pokazuju više vrijednosti na skali počinjenog vršnjačkog nasilja statistički značajno, na nivou značajnosti 0,01, istovremeno doživljavaju lošiji kvalitet školskog života. I obrnuto - srednjoškolci koji doživljavaju bolji kvalitet školskog života, u statistički značajno manjoj mjeri su počinitelji vršnjačkog nasilja.

I na kraju, rezultati našeg istraživanja pokazali su kako su doživljeno i počinjeno vršnjačko nasilje statistički značajno povezani, što upućuje na zaključak o većem broju adolescenata koji su istovremeno i žrtve i počinitelji vršnjačkog nasilja. U tom kontekstu, rezultati ranijih istraživanja (Smokowski & Holland-Kopasz, 2005; prema Rajhvajn-Bulat i Ajduković 2012) dosljedno pokazuju kako su žrtve vršnjačkoga nasilja, koje su ujedno i nasilne prema svojim vršnjacima (tzv. nasilnici-žrtve), najugroženija skupina, koja ima najveći rizik za razvoj različitih psihosocijalnih i zdravstvenih problema, kao što su: socijalna izolacija, depresivnost, anksioznost, psihosomatski simptomi te poremećaji hranjenja.

Iz navednog se izdvaja zaključak o potrebi hitnije sociopedagoške intervencije u funkciji pomoći nasilnicima i žrtvama vršnjačkog nasilja u razvijanju vještina za uspostavljanje kvalitetnih socijalnih odnosa s vršnjacima. Ovo naročito stoga što rezultati istraživanja pokazuju da srednjoškolci koji imaju uspješnije socijalne odnose s prijateljima i koji se uspješnije prilagođavaju (Hartup i Stevens, 1997; Berndt, 1996), manifestiraju prosocijalne obrasce ponašanja (Menesini, 1997; Klarin, 2000), pokazuju manje agresivno ponašanje, imaju manji osjećaj usamljenosti (Buunk i Prins, 1998; Klarin, 2000; Klarin, 2004), te imaju pozitivnu percepciju socijalne podrške (Klarin, 2006).

Zaključak

Adolescencija je životni period ranjivosti i mnogih rizika, kao i vrijeme kada mladi na različite načine pokušavaju uspostaviti nezavisnost od svojih roditelja – konzumiranje duhana, alkohola, opijata, rano stupanje u seksualne odnose, bijeg od roditelja (i nastavnika), kao što se primjećuju i druga rizična ponašanja kojima se krše društvene norme i razvijaju negativne posljedice kod djece i adolescenata.

Porodica i škola (odgajatelji, nastavnici, pedagozi, psiholozi, socijalni pedagozi) prema djeci imaju zadatak da im pruže podršku u sazrijevanju, prepoznavanju njihove individualne ljudske vrijednosti i da im omoguće da razviju svoje pune potencijale. Jedna od odgojnih funkcija jeste da ih se osposobi da i samostalno prevladaju “rizične izazove”.

Istraživački rezultati svjedoče potrebu kreiranja programa edukacije roditelja za kvalitetno roditeljstvo, jer se s razlogom može postaviti pitanje: može li se očekivati od roditelja više nego što danas daju ukoliko se ne ulaže u znanje i vještine umjetnosti vođenja i socijaliziranja djece? Jer, ulaganjem u roditelje ulažemo u dijete - djecu, budućnost.

Istraživački rezultati potvrđuju potrebu hitne sociopedagoške intervencije u školi, u funkciji pomoći nasilnicima i žrtvama vršnjačkog nasilja pri razvijanju vještina za uspostavljanje kvalitetnih socijalnih odnosa s vršnjacima. Također, iz rezultata ovog i ranijih istraživanja izvodi se zaključak o potrebi uključivanja socijalnih pedagoga u odgojno-obrazovni rad škole, u ulozi stručnih saradnika, a koji bi u timskom radu u školi osnažili socijalnopedagoški odgojni rad s učenicima i roditeljima, sve u funkciji jačanja preventivne uloge porodice i škole.

Konačno, iz sociopedagoškog ugla posmatrano, trebalo bi uvesti jedinstven model prevencije vršnjačkog nasilja za osnovne i srednje škole na području Bosne i Hercegovine, a koji bi bio obavezujući za sve škole.

Literatura

Ajduković, M., Mamula, M., Pečnik, N., Tolle, N. (2000). Nasilje u partnerskim odnosima. U M. Ajduković, i G. Pavleković (ur.), *Nasilje nad ženom u obitelji*, (str. 57-68). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

- Berndt, T. J. (1996), Exploring the effects of friendship quality on social development. U: Bukowski, W. M., Newcomb, A. F., Hartup, W. W. (ur.), *The company they keep: Friendships in childhood and adolescence*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 346–365.
- Bilić, V. (ur.) (2003). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa i Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba.
- Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap.
- Boehm, J. K. & Lyubomirsky, S. (2009). The promise of sustainable happiness. In: Lopez SJ (ed.). *Oxford handbook of positive psychology*. 2nd ed. New York: Oxford University Press; pp. 667–677.
- Buljan-Flander, G. i Kocijan-Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M. usluge d.o.o.
- Buljubašić, S. (2005). *Maloljetnička delinkvencija*, Sarajevo: Arka Press.
- Burt, C. (1925). *The Young Delinquent*, London: University of London Press.
- Burt, C. (1944). The Sub-normal School-child, vol. 1: *The Young Delinquent*, 4th ed. London: University of London Press.
- Buunk, B. P. i Prins, K. S. (1998), Loneliness, change orientation, and reciprocity in friendships, *Personal Relationships*, 5, 1-14.
- Caprara GV. (2002). Personality psychology: Filling the gap between basic processes and molar functioning. In: von Hofsten C, Backman L, editors. *Psychology at the turn of the millennium*, Vol. 2: Social, developmental and clinical Perspectives. New York: Psychology Press and Taylor & Francis; pp. 201–224.
- Ciboci, L., Kanižaj, I. i Labaš, D. (ur.) (2011). *Djeca medija*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Coloroso, B. (2004). *Nasilnik, žrtva i promatrač*. Zagreb: BIOS.
- Diener, E. (2012). Why societies need happiness and national accounts of well-being. In F. M. Prieto (Ed.), *Ranking happiness in Mexico*. Puebla: Mexico: Universidad Popular Autonoma del Estado Puebla.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 80-83.

- Field, M. E. (2007). *Bully blocking: Six secrets to help children deal with teasing and bullying*. UK, London and USA, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Georgiou, S. & Stavrinides, P. (2013). Parenting at home and bullying at school. *Social Psychology of Education: An International Journal*. 16(2), 165–179.
- Glueck, S. & Glueck, E. T. (1950). *Unraveling Juvenile Delinquency*. Cambridge: Harvard University Press.
- Grbić-Pavlović, N. i Pavlović, G. (2013). Vršnjačko nasilje iz ugla učenika osnovnih škola na području banjalučke regije - Analiza empirijskog istraživanja, u: Šikman, M. (ur.), *Zbornik radova s Međunarodne naučnostručne konferencije „Vršnjačko nasilje (etiologija, fenomenologija, načini prevazilaženja i komparativna iskustva)“*, str. 69-79, Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
- Greene, B. M. (2003). Counseling and climate change as treatment modalities for bullying in school. *International journal for the advancement of counseling*, Vol. 25, No. 4, 293–302.
- Haley, J. (1980). *Leaving home: the therapy of disturbed young people*, New York, McGraw-Hill.
- Hartup, W. W. & Stevens, N. (1997). Friendships and Adaptation in the Life Course, *Psychological Bulletin*, 112/3, 355–370.
- Hrnčić, J. (2003). Pregled faktora rizika antisocijalnog ponašanja mladih (uticaji u okviru porodice). *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 41, 2-3:43-72.
- Hrnčić, J. (2009). *Prestupništvo mladih rizici, tokovi i ishodi*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Hrnčić, J. (2011). *Depresija i delinkvencija*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Huebner, E. S. (2004). Research on assessment of life satisfaction of children and adolescents, *Social Indicators Research*, 66, 3-33.
- Klarin, M. (2000). *Odnosi u obitelji i s vršnjacima kao prediktori različitih aspekata prilagodbe u školi* (doktorska disertacija), Sveučilište u Zagrebu.
- Klarin, M. (2004). Uloga socijalne podrške vršnjaka i vršnjačkih odnosa u usamljenosti predadolescenata i adolescenata. *Društvena istraživanja*, 13/6, 1081–1099.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Zadar: Naklada slap.

- Knežević, M. i Baradić, V. (2004). Informacije o provedenom „Upitniku o ponašanju u školi među učenicima“, *Život i škola*, 50(1), 76–86.
- Krstić, O. (2009). *Maloljetnička delinkvencija*, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
- Leonard, C. (2002). *Quality of school life and attendance in primary school*, Newcastle, University of Newcastle, Australian Digital Thesis Program.
- Lyons-Ruth, K. (1996). Attachment relationships among children with aggressive behaviour problems: the role of disorganized early attachment patterns. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 1: 64-73.
- Macuka, I. (2004). Skala percepcije obiteljskih odnosa. U: Proroković, A., K. Lacković-Grgin, Z. Penezić, (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, 2, 33-37. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Mannheim, H. (1948). *Juvenile Delinquency in an English Middletown*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Marković, M. (2015). *Uloge u vršnjačkom nasilju i školski uspjeh učenika*, Doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet.
- Marušić, I. i Pavin Ivanec, T. (2008). Praćenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama: spolne razlike u učestalosti i vrstama nasilnog ponašanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(1), 5-19.
- Matić, M. (1957). *Greške roditelja u vaspitanju dece*. Beograd: Narodna knjiga.
- McKnight, C. G., Huebner, E. S., & Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior, and global life satisfaction in adolescents, *Psychology in the Schools*, 39(6), 677-687.
- Menesini, E. (1997). Behavioral Correlates of friendship status among Italian schoolchildren, *Journal of Social and Personal Relationships*, 14/1, 109–121.
- Menesini, E., Modena, M. i Tani, F. (2009). Bullying and victimization in adolescence: Concurrent and stable roles and psychological health symptoms. *The Journal of Genetic Psychology*, 170(2), 115–133.
- Mikulincer, M. (1998). Adult attachment style and individual differences in functional versus dysfunctional experiences of anger. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 513–524.

- Nikčević-Milković, A., Šuto, A i Belančić, T. (2012). Nasilje među vršnjacima-postoji li razlika u gradskim, prigradskim i seoskim sredinama? *Journal for Pedagogical Theory and Practice*, 62(2-3), 1-20.
- Nikiforou, M., Georgiou, S. N., & Stavrinides, P. (2013). Attachment to parents and peers as predictors of bullying and victimization. *Journal of Criminology*, 2013, 1–9.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ozben, S. (2013). Social skills, life satisfaction and loneliness in Turkish university students, *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41(2), 203-213.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 25-39.
- Pearce, J. (2002). What can be done about the bully?. In M. Elliott (Ed.), *Bullying – A practical guide to coping for schools* (pp. 74–91). London: Person education.
- Puzić, S., Baranović, B i Doolan, K.. (2011). Školska klima i sukobi u školi. *Sociologija i prostor*, 191(3), 335-358.
- Raboteg-Šarić, Z., Šakić, M., Brajša-Žganec, A. (2009). Kvaliteta života u osnovnoj školi: povezanost sa školskim uspjehom, motivacijom i ponašanjem učenika, *Društvena istraživanja*, br. 4-5 (102-103), 697-716.
- Rajhvajn Bulat, L. i Ajduković, M. (2012). Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkog nasilja među mladima. *Psihologijske teme*, 21(1), 167–194.
- Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Rimac, I., Ogresta, J., Rajter, M., Sušac, N. i Zorec, L. (2012). Skala vršnjačkog nasilja. U: M. Ajduković, I. Rimac, J. Ogresta, M. Rajter i N. Sušac (Ur.) *Temeljni statistički pokazatelji nalaza epidemiološkog istraživanja za Republiku Hrvatsku – BECAN: Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece* (str. 67–102).
- Robinson, G. & Maines, B. (2008). *Bullying - A complete guide to the support group method*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE.
- Rutter, M. & Giller, H. (1983). *Juvenile Delinquency: Trends and Perspectives*, New York: Penguin.

- Shin S, Walton G, Aoki R, Brondell K, Schug J, Fox A, Smirnova O, Dorrell, C, Erker L, Chu AS, Wells RG, Grompe M, Greenbaum LE, Kaestner KH. (2011). Foxl1-Cre-marked adult hepatic progenitors have clonogenic and bilineage differentiation potential. *Genes Dev.* 25:1185–1192.
- Slavić, D. i Zečević, I. (2015). Učeničko zadovoljstvo životom, školom i samopoštovanje, (u) Subotić, S. (ur.). *STED 2015. zbornika radova iz psihologije*, (str. 75-86), Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence? *School Psychology Quarterly*, 19(2), 93-105.
- Valois, R. F., Zullig, K. J., Huebner, E. S., & Drane, J. W. (2001). Relationship between life satisfaction and violent behaviors among adolescents, *American Journal of Health Behavior*, 25(4), 353-366.
- Vejnović, D. (2013). Teorija i praksa vrsta vršnjačkog nasilja, u: Šikman, M. (ur.), *Zbornik radova s Međunarodne naučnostručne konferencije „Vršnjačko nasilje (etiologija, fenomenologija, načini prevazilaženja i komparativna iskustva)“*, str. 69-79, Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
- Velki, T. (2012). Uloga nekih obiteljskih čimbenika u pojavi nasilja među djecom. *Psihologijske teme*, 21 (1), 29-60.
- Whiteside-Mansell, L., Weber, J. L., Moore, P. C., Johnson, D., Williams, E., Ward, W., Robbins, J. M. & Phillips, B. A. (2014). School Bonding in Early Adolescence: Psychometrics of the Brief Survey of School Bonding, *Journal of Early Adolescence*, 1–31.
- Zenzerović Šloser, I. i Jurman, L. (ur.) (2014). *Nasilje ostavlja tragove – zvoni za nenasilje! – Prikaz rezultata istraživanja o vršnjackom nasilju i pregled programa prevencije vršnjackog nasilja*, Zagreb: Centar za mirovne studije.
- Zloković, J. (2009). *Nasilje nad roditeljima – Obiteljska tajna?*, Rijeka: Grafika Zambelli.

**A SOCIO-PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE
RELATIONSHIP BETWEEN PEER VIOLENCE AND THE
QUALITY OF FAMILY AND SCHOOL LIFE AMONG
HIGH SCHOOL STUDENTS**

Emina Babić, MA
Izet Pehlić, PhD

Abstract

The aim of this paper was to carry out a socio-pedagogical analysis of peer violence, the quality of high school students' family and school life, and to examine the relationship between peer violence and the quality of family and school life among high school students.

The research was conducted employing a method of theoretical analysis and a descriptive-analytical survey method. Furthermore, scaling and survey techniques were applied. The research instruments included a Peer Violence Questionnaire, a Perception of Family Relations Scale and a Quality of Life in School Questionnaire. The research sample comprised 300 high school students, namely the first, second and third graders. The research results showed that there is a statistically significant relationship between peer violence and the quality of family and school life, i.e. the high school students who report a higher level of peer violence at the same time obtain lower scores on the scales of family and school life. Moreover, the results indicate that high school students experiencing a higher quality of family relations and a higher quality of school life are statistically significantly less likely to be victims and perpetrators of peer violence.

In the conclusions we emphasize the need for the development of a quality parenting education program, the need for urgent socio-pedagogical interventions in schools to assist bullies and victims of peer violence, the need to include social pedagogues as expert associates in the educational work of schools, as well as the need for introducing a unique model of peer violence prevention that would be compulsory in elementary and high schools in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: peer violence, quality of life, emotionality, control, school satisfaction

م. ر. امينة بابيتش ، مكتب مكافحة مرض الايدمان
أ.د. عزت بھلتيش ، كلية التربية الاسلامية في جامعة زنييتسا

التحليل التربوي الاجتماعي لعلاقة العنف بين الأقران مع نوعية الحياة الأسرية والمدرسية لطلاب المدارس الثانوية

ملخص

الهدف من هذا البحث هو اجراء تحليل تربوي اجتماعي للعنف بين الأقران ونوعية الحياة الاسرية والمدرسية لطلاب المدارس الثانوية ، ودراسة علاقة العنف بين الأقران مع نوعية الحياة الأسرية والمدرسية لطلاب المدارس الثانوية.

استخدم في البحث طريقة التحليل النظري وطريقة المسح الوصفي التحليلي ، والقياس والاستبيان. ومن أدوات البحث تم استخدام الاستبيان المتعلق بالعنف بين الأقران ومقياس الإدراك الأسري والاستبيان بشأن نوعية الحياة المدرسية . تكونت عينة البحث من 300 تلميذ في المدارس الثانوية من السنة الأولى والثانية والثالثة .

أظهرت نتائج البحث وجود صلة ذات دلالة إحصائية بين العنف بين الأقران ونوعية الحياة الأسرية والمدرسية لطلاب المدارس الثانوية : أن طلاب المدارس الثانوية الذين يظهرون مستوى اعلى من من العنف بين الأقران يظهرون في الوقت نفسه قيمة أقل على مستويات الحياة الاسرية والمدرسية . واطهرت النتائج أيضا أن الدلالة الاحصائية لطلاب المدارس الثانوية الذين يتمتعون بجودة أعلى في العلاقات الأسرية ونوعية أعلى من الحياة المدرسية أقل بكثير لهم كضحايا ومرتكبي العنف بين الأقران.

تم التوصل الى استنتاجات بشأن الحاجة الى وضع برنامج تعليم الآباء والامهات تربية الأطفال ، والحاجة الى التدخل التربوي الاجتماعي العاجل في المدارس من أجل مساعدة ضحايا ومرتكبي العنف بين الأقران ، والحاجة الى اشراك التربويين الاجتماعيين في العمل

التربوي التعليمي في المدارس للقيام بدور المساهم المتخصص ، والحاجة الى إدخال نموذج فريد لمنع العنف بين الأقران والذي سيكون ملزما للمدارس الابتدائية والثانوية في البوسنة والهرسك. الكلمات المفتاحية : العنف بين الأقران ، نوعية الحياة ، العاطفية ، السيطرة ، الرضا عن المدرسة